

Literatūra • menas • mokslas

DRAUGAS — šeštadieninis priedas

2001 m. liepos 29 d.

Nr. 146 (29)

Saturday supplement July 29, 2001

No. 146 (29)

Lietuviškos novelės šventė

Algimantas A. Naujokaitis

Kas antri metai iš užjūrio Lietuva atkeliauja mūsų literatūros klasiko Antano Vaičiulaitienės premija, įsteigta jo žmonos Juonos Vaičiulaitienės. Ši premija skiriama Lietuvos Rašytojų sąjungos mėnraštyje *Metai* paskelbtų geriausių novelių autoriui. A. Vaičiulaitienės premijos įteikimas tampa lietuviškos novelės švente, šio literatūrinio žanro raidos apžvalga.

Šių metų birželio pabaigoje Rašytojų Klubą susirinko ypatingaus būrys skaitytojų ir rašytojų, tarp kurių mačiau gerą būrį egzilyje kūrusių plunksnos brolių. Visi nekantravo sužinoti, kam atiteks šiemetinis aukštas įvertinimas — mūsų novelės meistro A. Vaičiulaitienės vardu pavadinta premija. Įspūdi padidino maloni staigmena — į premijos įteikimo iškilmes kartu su savo dukromis ir dukraitėmis iš JAV atvyko pati šios premijos steigėja ir mecenatė Joana Vaičiulaitienė.

Karštais pljomainis ir pritariais susirinkusieji sutiko vertinimo komisijos pirmininko rašytojo Vytauto Martinkaus pranešimą, kad ši, jau ketvirtą kartą, A. Vaičiulaitienės premija paskirta jaunai prozininkei Renatai Šerelytei. Taręs šiltes žodžius apie Antaną Vaičiulaitį, jo dėmesį novelės žanrui, V. Martinkus pažymėjo, kad be premijuotų novelių romano *Ledynmečio žvaigždės*, istorinės apysakos *Prakeiktas kardas*, R. Šerelytė yra išleidusi dar dvi novelių knygas — *Žuvies darinėjimas* (1995) ir *Balandų ratas* (1997). Jos novelių stiprybė — tikrųjų vertybių siekis, skaudus autoironija. Pavartęs dviejų paskutinių metų žurnalą *Metai*, perskaitęs juose išspausdintas R. Šerelytės noveles, pajunti, kad jos kažkuo panašios į A. Vaičiulaitienės noveles, pažymėjo rašytoja Vanda Juknaitė. Apie A. Vaičiulaitienės talentą, naujosios laureatės kūrybą žodį tarė ankstesnis šios premijos laureatas prozininkas Juozas Aputis. R. Šerelytės noveles, šio žanro padėję dabartinėje mūsų literatūroje plačiau apibūdino autoritetinga literatūros tyrinėtoja Joratė Sprindytė.

Pirmiausia dėkoju Joanai Vaičiulaitienei, premijos fondatorei, kad ji suteikė mums progą pagerbti ne tik puikų

rašytoją. Antaną Vaičiulaitį, bet ir patią lietuvių novelę. 95-eri Vaičiulaitienės metai bei amžinai jauni jo raštai šiandien susitinka su jauna, gražia moterimi — premijos laureate Renata Šerelyte ir jos kūryba, kurių amžinumo balansas dar nėra mūsų valioje, jie susitinka štai šią akimirką, kad paliudytų mūsų kultūros tęstinumą; — pradėjo J. Sprindytė.

Lietuviai novelės žanrui jaučia pagrįstą sentimentą, nes su juo sieja savo profesionaliosios prozos pradžią, — tęsė literatūros tyrinėtoja. — Novelę norisi lyginti su mažu, gražiu ir ištvermingu Dievo sutvėrimu — skruzdė ar boružė — ji kelia didelę aistrą ir likimų našta, sąžiningai ir glaustai perteikia žmogaus buities ir būties akimirks. Lietuvių novelės žanras prasišmėlinimo į žmogų ir meninę brandą prilygsta tradiciškai stipriausiai lietuvių rašikalių poezijai. Antano Vaičiulaitienės novelės yra savo metu buvusios stipriausios impulsinės literatūros raidai. Jis priklausė novelistikos klestėjimo periodui, o šiandienos laureatė Renata Šerelytė — dešimties metų nuosmukio periodui.

J. Sprindytė tą mūsų novelės nuosmukį siejo su išmestu gausiu Vakarų pasaulio desantu, romano išsiviešpatavimu, rinkos suformuluota nauja konjunkcija.

Rašoma mažiau ir paviršutiniškiau, — turedama galvoje novelės žanrą, tęsė J. Sprindytė. Lietuvių novelė susmulkejo ir idėjomis, ir forma.

Literatūros tyrinėtoja pripažino, kad sunku buvo išrinkti ir šių metų laureatę, ir kaskart tai darosi vis sunkiau. — Senoje užrašų knygotėje netyčia radau išrašytą A. Vaičiulaitienės mintį: „Menas tik tada gali pretenduoti į amžinumą, kai jo prasmė platinama už vyraujančias gyvenimo meto idėjas ir tuometinio skaitytojų interesus, — perdavė J. Sprindytė novelės klasiko žodžius ir tęsė: — Prisipažinsiu, mane apėmė klasikinės novelės ilgėsys, kur būtų vaizduojamas iškalbingas įvykis, lemtingas gyvenimo alterepizodas, svarbus išmėginimas, pavojus, kova, riba, žūtutinio pasirinkimo alternatyva, dvasinis su-

krėtimas. Novelės žanro kone privalomi elementai — stiprus dramatiškas branduolys, kylanti veiksmo linija, didėjanti įtampa, efektinga pabaiga. Kur visa tai dinga? Gal dinga iš novelės, nes dinga ir iš gyvenimo? Kaip sakė Juozas Aputis savo novelėje prieš 15 metų: mes nebe mokame išgyventi nei didelio sukrėtimo, nei didelio džiaugsmo. Užtat išmokome gražiai žaisti, lengvai nusiskausminti, neįsipažindami su gražybiu. Žinoma, tie minėti klasikiniai žanro dėmenys turi būti įkūnyti ne nusibodusiais štamais, o nauja šiuolaikine kalba (pats žodis „novelė“ reiškia naują, naujieną). Ilgiuosi klasikinės novelės, nes klasika, tradicija turi identifikaciją ir stabilizuojantį poveikį. Žanro kanonas literatūrai yra labai svarbus, tad kiekvienas šiandien rašantis nepelningas ir nepaklausias novelės, yra vertas dvigubos pagarbos.

Kalbėdama apie R. Šerelytę ir jos noveles, literatūros tyrinėtoja J. Sprindytė pareiškė tokią nuomonę:

— Renata Šerelytė, šalia kito jauno prozininko — Marius Ivaškevičiaus, — talentingiausia dešimtmečio debiutantė. Ją su Vaičiulaitienės tradicija sieja stiliaus kultūra, daiktiskumas, plastiškumas. Ji spontaniška, turinti vesinčią fantaziją, moka kurti stiprią juslinę detalę (antai, novelėje „Vėjo vėduoklė“ rastas įsimenantis vaizdinis sprendimas — kūrinių magnetizuoja spalvos, kaip atrama į nepaiegiamą pirmą pradžią, organiką). Renatos novelistikoje kūrinių laikosi ne veiksmo intriga, o tarp dviejų polių — žemiškumo organikos ir fantazijos bei sapnų, — tyrinėjant įtampą, be to, rafinuotai įvaizdžius grožiu, kurį literatūros kritike Audinga Peluritytė yra pavadinusi filologinių rašymu.

Prozininkui reikalinga patirtis. Ir ji ateina, — baigdama savo žodį, sakė J. Sprindytė. — Randasi pasiausvyra tarp sapno ir realybės — vis mažiau bėgama į fantazijos utopistikumą, vis ramesnė realybė apvaloma. Nuo vienoje, našlaidystės, benamystės, svetimumo aplinkai, paaukliško nerimo motyvų novelių knygos *Žuvies darinėjimas* ir *Balandų ratas* Renata Šerelytė atėjo iki brandesnio konstrukto, išsilydinto moters savykoje, ir vaizduotėje ieškodama kūrybiškumo simbolikos šaltinių.

Šiltai sutikta ir R. Šerelytė įteikimo premiją J. Vaičiulaitienės kalbėjo: — Džiaugiuosi (kartu su dukromis ir dukraitėmis), galėdama dalyvauti šių metų Antano Vaičiulaitienės premijos įteikimo šventėje. Leiskite man šiandien tarti du brangius vardus. Norėdama pratęsti Vaičiulaitienės jo kūrybos prisiminimą — jo puoselėtą žodį — kreipiuosi į amžinos atminties prof. Albertą Zalatorį. Jo rūpestiu ir su jo pagalba susiformavo ši literatūrinė premija šioje for-

A. Vaičiulaitienės premijos įteikimo iškilmėse Rašytojų klube. Iš kairės: rašyt. V. Juknaitė, kalba J. Vaičiulaitienė, vertinimo komisijos pirm. rašyt. V. Martinkus, ankstesnis A. Vaičiulaitienės premijos laureatas rašyt. J. Aputis, R. Šerelytė, literatūros tyrinėtoja J. Sprindytė. A. Žižūno nuotr.

Bevardė žolė

Renata Šerelytė

Po karšto ir sauso balandžio miestelį netikėtai nuplikino šalnės. Visą savaitę rytais sūdabavo pražilusios žolės, laukuose tarsi išplaukėję šviesūs žiemkenciai. Klebonas vadino tai Dievo bausme, geografijos mokytoja — nepalankiu ciklonų išsidėstymu, kai kas manė, kad tai esąs politinės krizės padarinys, o teta Aldona, kaip visada, nesigilindama į priežastis, retino darže burkus, pakeiknodama kurį, jei rasdavo nujuodusią ploną šaknelę, ir rūšiai dėbteleidavo į kleboną, dviračiu važiuojantį pro šalį: tetai ir klebonas ne atrodė toks jau niekuo dėtas dėl daržus ištikusių kataklizmų. Plevėsuoją sau, užuot ėmęs rylkė ir ėjęs plakti rugiuose patogiai įsitačiusios šalnės, varė tą gyvatę atgal į jos migit, šaltus pelkių akivarus, ledinius požemių vandenis, skalaujančius suakmenėjusius kaulus!.. Atmosferinės negandos privalo paklusti dvasiškiems, juk jie nėra tokie kaip mes, paprasti žmonės, tuolab moterys, manė sau teta.

Bet klebonas nieko nedarė, tik kinkavo žila galva; per Mišias, sakydamas pamokslą, Egiptą sumaišė su Arabija, skėrių antplūdį pavadino mašalų ataka, tačiau kadangi

Biblijos žinovų miestely tarsi ir nebuvo, nebent į pensiją išėjęs daktaras, niekas nieko ir nesuprato, gi daktaras ir bažnyčia nevaikščiojo, sakėsi galįs pasimelsti ir prie alyvų krūmo. Ir jei klebonas atrodė prislegtas žmogui, daktaras buvo žvalus, energingas ir ciniškas, nesileisdavo su kaimiečiais į kalbas, o jei ir tardavo ką, tai kaip kirviu nukirsdavo: dėl visko esanti kalta neprotą žmogaus veikla, ir tiek. Išmetamosios dujos, metanas, aerolizai. „Dezodorantai“, — iškošdavo pro dantis, pamatęs paauglę, stypsandį prie kiosko, o kai šis išsigančiasis sprukdavo šalin, daktaras kaip aklyks prašepdavo viršutinę lūpą: tai reiškė, kad jis juokiasi.

Vienintelis žmogus, kuriam nei sausra, nei šalna, regis, nedarė jokio įspūdio, buvo kultūros namų direktorius. Pernykščiu liūčių metu jis išgudrino atvežti miestelin pradedantį cirka, o per bausius gruodžio speigus — dar nesuformavusį estradinį ansamblį iš gretimų rajonų. Štai ir dabar, panašus į vėjo kedenamą Baironą, jis stovėjo prie skelbimų lentos ir savo rankomis klijavo didelę afišą, kurioje buvo parašyta, kad šį šeštadienį

dienį, tą ir tą valandą, miestelis turės progą susitikti su garsiu žmogumi — poete ir rašytoja, įvairių konkursų nugalėtoja M. V., beje kilusia iš to paties miestelio — poetės vaikystės namai stovėjo beveik prie pat kultūros centro, o poetės tėvas, surukęs seneliukas, buvo nuolatinis aludės „Marijana“ svečias, išsipykęs iki gyvo kaulo ir lankytojams, ir padavėjai — niekada nesivalydavo snarglio, nekeisdavo kojinių ir amžinai kaukydavo skolon.

Ir nors baisi sausra dusintė dusino kiekvieną žolės stiebelį, nenuėiti į tokį susitikimą būtų buvusi negarbė; juk dažna senučiukė prisiminė garsiąją M. V. dar visiškai nesubrendusią, nubrodintais keblais, murziną ir nesiseiškiančią — kaip senučiukės manė, iš didelio pasipūtimo.

Pamatyti, kas išėjo iš murzinos ir apšausios M. V. buvo pernelyg didelė pagunda, kad senučiukės ryžtųsi atsakyti, motyvuodamos sausra ir visuotiniu nuliūdumu.

Todėl šeštadienio popietę į salę susirinko visi, kas nors kiek pažinojo M. V. — net kėdžių pritruko. Tokio vaizdo įkvėptas, direktorius, plevėsuodamas plaukais, išnešė iš savo kabineto personalinį kreslį. Į jį tuoj pat buvo pasodinta nukaršusi Krivulienė — kadaise M. V. be jokios gėdos nusiaubė jos braškes.

Be Krivulienės, pirmoje eilėje sėdėjo siuvėja Lionė ir matematikos mokytoja — iš vienos M. V. buvo pavogusi kebias atraizas, kitai pirty į dubenį įleido varlę, — buvęs kolūkio zootechnikas Alponas (M. V., žaisdama vaiduoklius, vieną gūdžią naktį jį mirtinai

išgąsdino — kas neišsąstų iš krūmų išlindančios paklodės apsiautusias pamėklės su plėšria burnos skyde). Beje, paklodė priklausė šerikei Valentinai — ji irgi sėdėjo pirmoje eilėje.

Tik aš, glausdamasi prie žalių dažytos sienos, kuri, sako, seniau buvusi ruda, o užrašas palubų skelbė ne „Menas ir kultūra — tautos šaknys“, o kažkaip kitaip, — tik aš nepriiminiau M. V., nes buvau per mažą, gimusi jau jos žvaigždžių valandą, išmėšusią kažkur toli, neregėtame negirdėtame mieste, aš matydavau tik žymiosios rašytojos tėvą, su nusivylimu žiūrintį į gėrimų lentynas krautuvėję. Jis, rodės, net neatsiminė, kad turi tokią garsią dukterį, ir jeigu kas pasakydavo, kad matė M. V. televizoriuje, spokšodavo išsijojęs ir nustebes, nesuprasdamas, apie ką kalbama. Beje, jis nebesuvokdavo ir savo vardo; norėdamas jį pašaukti, turėdavo duoti per kuprą, o galūnas Mitka, lentpjūvės savininkas, iškėlęs papurtydavo jį kaip tuščią tau-pyklę, rašytojos tėvui net kepurė nulėkdavo. Purtydavo, beje, dėl gyno nieko — vargšas seneliukas labai mėgo nusnausti prie šiltos pjūvenų krūvos, ten pat, kaip katinas, ir savo išmatas užnešdavo, ir šį bei tą paslepėdavo.

Toks bausis socialinis pjūvis tarp garsiosios poetės ir jos tėvo mane traukė pikčiau magneto: štai kodėl sėdėjau saleje jau gerą pusvalandį, palikusi neperskaitytą skiltį iš katekizmo, neišsprendus algebros uždavinį ir porą neįsisąmonintų fizikos dėsnių.

Bet juk tai, kad po lentpjūvės teritoriją, neatsimindamas nei dukters, nei savo vardo, gūrinėja senasis V., o dukte štai tuoj pasirodys scenoje, ir, ko gero, visai jo nepasigės, man atrodė, irgi esąs dėsnių, paminus ir reikalaujantis išaiškinimo, bet fizikos mokytojai, sėdinčios eilės krašte ir liežuvaujančios su krautuvininke, šis dėsnių, regis, visai nerūpėjo, ir aš dar kartą įsitikinau, kad suaugusieji temoka paaiškinti ir taip aiškius dalykus.

Kai poetė šypsodamasi išėjo į sceną, saleje stėjo tylą, tik kampe prie kokiškos krosnies nusivylusi atsiduso pamiškės Malvina, juodbruvė ir amžinai suirzusi moteris: ji tikėjosi, kad M. V. bus stora, sirgs diabetu, vilkės neskoningas drabužiais, o trumpos cheminės garbanos primins avikailį.

Nukelta į 2 psl.

Joana Vaičiulaitienė (kairėje) ir šių metų Antano Vaičiulaitienės premijos laureatė Renata Šerelytė. Algimanto Žižūno nuotr.

Joana Vaičiulaitienė su rašytoja Vytautu Martinkum (iš kairės) ir Juozu Apučiu A. Vaičiulaitienės premijos įteikimo iškilmėse. Gedimino Žilinsko (Elta) nuotrauka.

Pilna Rašytojų klubo salė publikos A. Vaičiuliaičio premijos įteigimo proga.

A. Žižūno nuotr.

Liepos atminty

Jeigu gyvenimas — upė, rašytojas — nebūtinai užtvankų bei hidroelektrinių rentėjas, galvojantis, kaip čia pažaboti gamtos stichiją, kad ši būtų naudinga jam. Plaukiant pasroviui smilga senesnė už visas užtvankas.

Jeigu gyvenimas — kova, rašytojas — nebūtinai po nugalėtojų vėliavomis. Dievas ankščiau pasiima nugalėtojus ir paskiria jų pasigaili.

Jeigu gyvenimas atviras galinųjų ir brutaliųjų kalbų, rašytojas neturi stengtis jos prarekti. Tegu jo tylą bus iškalbingesnė. Vienas verslininkas, Rašytojų klube pristatęs visuomenei savo pretenzingą romaną, rimtą literatūrą ir gimtosios kalbos kultūrą pavadino trumpai drūtai —

š...., o ir apskritai savo kalbai nešykstėjo aštrių žodelių. Nežinau, ar kada nors, praėjus tamsiuosius Dante „pragaro“ miškus, jam bus lemta pakliūti į ratą, kur kankinasi nepraustaburniai, gal jis nė nepraeis, bus sudraskytas plėšriosios žvėrių trijulės, o gal jo pragaras bus suformuotas ne Dante kūrinio, o trečiariošio Holivudo filmo. (Kiekvienas savo dangų ir pragarą nešiojamas savyje). Kokia gi šiuo atžvilgiu rimtosios literatūros ir jos atstovo — rašytojo — pozicija? Ar jis turi aršiai ginti savo teritoriją, ar palikti ją be mūšio? Rašytojo atsakas banalybei yra jo kūryba. Ji ne visų, ir ne visuomet išsireiškia, kaip kad politikų kalbos televizoro-

riuje, gal todėl kūrybą galima vadinti iškalbingąja tyla. Tyloje gimsta pokalbis su Dievu, tyloje aplanko brangūs mirusieji, tyloje pasisemiamą jėgų gyventi ir galbūt — drąsos numirti. Šen bei ten pasigirstantys balsai, kad intelektualai, rašytojai tyli, neapibrėžia nei jų kalbos, nei tylos erdvės. Ką gi susirūpinusieji rašytojo tylėjimu norėtų išgirsti? Rašytojas negali būti iškalbingesnis už patį gyvenimą, už statistikos komentatorius, vertintojus ir efektyvių išiečių siulytojus. Tą privaleto daryti valdžia, vyriausybė. Rašytojas tegali, kaip pasaulio kūrėjas, svarstyti, kur gi slypi klaida betveriant tą keistą kūrinį — žmogų, suvokti, kad ta klaida turbūt nebeįstaisoma ir visgi pakęsti, o gal net mylėti artimą savo ir priešą. Žinoma, rašytojas gali tapti madingu, skaitomu, perkamu, žinomu ne mažiau už garsiąsias Kauno nusikaltėlių (beje, kai kurie, vadinantys save rašytojais, kaip kūrybinį privalumą pabrėžia praleidę tiek ir tiek laiko už grotų, tik nemėgsta aiškinti, už ką. Ogi kad ten pakliūtum, reikia pavogti bent vištą). Toks rašytojas galbūt daugiau gyvena ne kūryboje (tyloje), o laikraščiu ir žurnalu nuotraukose, pokalbių laidose, įvairiuose šou ir interviu, visame tame ką tarsi vadintume aktyviu gyvenimu. Populiarios yra knygos, vaizduojančios tas aktyviojo gyvenimo sritis — kaip pavyzdį pateiksiu gatvės, kalėjimo kasdienybę. Akcentuojamas nusikaltimas ir bausmė, bet nėra Raskolnikovo atgailos, nėra Katerinos Maslovas (L. Tolstojaus romano „Prisikėlimas“ veikėja) prisikėlimo. Kaip svarbiausias tokios literatūros privalumas pabrėžiamas tikro, autentiško, neišgalvoto gyvenimo vaizdavimas. Bet kadangi literatūra nėra gyvenimas, man įdomesnės pasyviosios, neautentiškos gyvenimo formos. Šilkinis liepžiedžio prisilietimas sako daugiau nei visa valanda šnekų televizoriuje — nesvarbu apie ką, lyčių lygybę ar seksualines mažumas. Pavasario žydėjimas tikslingesnis ir konceptualesnis už liberalų partijos programą.

Rašytojas nėra valdžia — nei pirmoji, nei ketvirtoji. Jokia valdžia dar nenugalėjo puikybės, tad rašytojui geriau būti pamirštu pavaldiniu nei valdžios numylėtiniu, tokiu kaip elegantiškas automobilis ar medaliai, kaip karo veteranas, apdovanotas šuo. Kur kas svarbesnis — šilkinis liepos žiedas, į kurį kartais telpa tiek daug — „Katekiz-

mas“, „Postilė“, „Broma, atverta ing viečnast“, kupiškėnų tarme parašyti U. Tamošiūnaičios eilėraščiai ir T. S. Elioto „Alfredo Prufrocko meilės daina“. Kilmingi šūny ir nekilingi ponai iš gyvenimo būdo žurnalų gali sakyti, kad tai nėra stabilus gyvenimo pagrindas, todėl su daiktėjusių žmonių amžiuje nei šie posmai, nei tu pats, posmų kūrėjas, nebūsi reikalingas, niekas tavęs neprisims. Geltonas liepos žiedas prisimins, juk liepos žydi kasmet. P. Teilhard de Chardin teigė, kad ne tik gyvūnai, bet ir aukštesnieji augalai turi sąmonę, todėl nuostabiau likti žydinties liepos, ne puošnios ponios atminty.

„Aš nestatau namų / Aš nevedu tautos...“ rašė H. Radauskas. Nebūdamas svarbus, rašytojas yra laisvas. Jo valioje rinktis gera ir bloga, teisinga ir netikra, gražu ir bjauru. Iš dalies rašytojas primena žmogų, ką tik suvertą Dievo. Tačiau pažinimas, prasidėjęs kartu su nuodėme, smarkiai pakeitė žmogaus pilnatvei sukurto pasaulį, o pats žmogus, būdamas kūrinys, bandė ir tebedando užimti Kūrėjo vietą. Literatūra ir rašytojai buvo ir tebėra ne tik to amžinojo vyksmo liudytojai, bet ir veikėjai. Vairystė ir paauklystę praleidusi socializmo brandos ir merdėjimo metais, rimčiau rašyti emiau nepriklausomybės laikotarpiu, kai griuvo daugelis tabu, užduso socialistinis realizmas ir atsivėrė „geležinė uždanga“. Todėl negaliu tvirtinti to, ko nepatiriau — šiuo atveju, kad socialistinis rašytojas manėsi esąs Dievas, pranašas, tiesos ir gėrio rupuoras, šauklys, savaimė privilegijuotos klasės atstovas... Galui tik bandyti suprasti tai ir dėkoti Dievui, kad nereikia ilgėtis pranašo vaidmens ir nugarmėjusių užmarštin privilegijų, kad rašymas yra ne idejine — politinė pareiga, o įkvėpimas — ne iš „šlovingosios“ partijos dūmų, kad nesu partijos sraigtas, o laisvas liepos lapelis. Dabar, kai idėjinius dalykus pakeičia rinkia bei mada, vilioja (ir prašau Dievą nuo to apsaugoti), kad nereikia tapti pirmosios ar ketvirtosios valdžios suformuotu įvaizdžiu ar tipu.

Rašymas rašytojui gali tapti ir rutina, ir nedovanotinu „nepersikvalifikavimu“, ir savotišku prakeiksmu — toks rašymas, koks duotas Dievo, o ne kokio pageidautų didžioji visuomenės dalis. Betgi galbūt, „gyvenimo nuėjus pusę kelio“, atsiderus tamsiuose miškuose, tos Dievo dovanos dėka nebus tokie baisūs. Dan- te žvėrys: rašytojui įprasta turėti reikalą su abstrakcijomis bei alegorijomis, gi šiandienos pasauly, tarp gyvų žmonių, šie santykiai kur kas painesni, dramatiškesni. Be to, vargiai būtų galima „perkvalifikuoti“ Dievo duotą sugebėjimą, pritaikyti jį rinkai, visuomenės poreikiams, racionalizuoti, struktūrizuoti, sudaryti verslo planą... Gal ir įmanoma, bet visa, kas žinoma iš anksto, yra neįdomu. Kūryba gimsta iš nežinojimo, iš nepažinimo ilgesio.

Reikėtų padėkoti ir skaitytojui, kuris tai supranta, kuris yra tylusis rašytojo bendraautoris ir kritikas. Kuriam nelimpa žodis „vartojas“, įsigalėjęs beveik visoje gyvenimo sferose. Dėkui visiems, kam atrodė, jog esu vertas garbingosios triados (Granausko-Apučio-

Neeilinis Lietuvių tautodailės instituto suvažiavimas

Anastazija Tamošaitienė.

Metinis narių suvažiavimas šiais metais įvyks rugpjūčio 25 d., šeštadienį, 11 val. ryto Anapilio Parodų salėje, 2185 Stavebank Road, Mississauga, Ontario.

Val. p.p. aptariamų, 3:30 val. p.p., bus aptariamų dvi naujai išleistos knygos: *Lietuvių tautodailės institutas išeivijoje* (redagavo Nora Kulpašienė), kurią aptars arch. Algimantas Tamašauskas, o

amerikietės audėjos Kati Reeder Meek parengtą knygą *Reflection from a Flaxen Past for Love of Lithuanian Weaving* aptars Vida Rimienė, Čikagos LTI pirmininkė.

Minint dail. Anastazijos Tamošaitienės dešimties metų mirties sukaktį, rengiama jos kilimų bei tapybos darbų paroda Kanados Lietuvių muziejuje. Parodą rengia muziejaus direktorė dr. Rasa Mažeikaite — meno kūrinių skolinti iš privačių kolekcijų. Vėliau, 5 val. p.p. Birutė Nagienė tars žodį „Prisimenimai dail. Anastazijai Tamošaitienei“. Muziejuje bus rodomos vaizduojamos: „Spirits of an Amber Past“ ir „Audiui dailė“. Paroda tęsis iki spalio 14 d. Kviečiame narius ir svečius gausiai dalyvauti šiame neeiliniame renginyje.

Sekmadienį, rugpjūčio 26 d., 9:30 val. ryto, bus šv. Mišios už Anastazijos sielą Lietuvos Kankinių šventovėje, Mississauga, Ontario.

Daugiau informacijos teikia Aldona Veselkienė 613-382-8448 arba Irena Meikiejė 705-429-5048. LTI valdyba

Bevardė žolė

Atkelta iš 1 psl

Aš nemaciau poetės akių, tik ryškias įpas, tamsiai mėlyną suknėlę ir laibas kojas su aukštakulniais bateliais, bet man atrodė, kad jos liūdnos, išvydusios tiek žmonių, kurie atėjo ne eilėraščių pasiklausyti, o įsitikinti, kad ji ne diabetikė.

Ir kai poetė skambiu balsu emė deklamuoti: „Aš esu ta žolė, kurios vardo tu neprisimeni“, o pro atviras salės duris iš lauko tvino duonkepės karštis, nepalikdama nieko gyva, man gerklė emė smaugi ašaros, rijau jas kaip ašaras ir negalėjau nuryti; kad visai neuždusčiau, ruošiausi sprukti lauk, bet štai anga ūmai užtemdė juodas šešėlis, iš pradžių pamaniau, kad atėjo klebonas, paskui išgirdau mažą kanopelių trepsėjimą į skardą, ir ant manęs, priblokšdamas, išgąsdindamas ir priversdamas surikti, pasipylė liūtis.

Atsisukusi į salę, pamaciau į mane įsmeigtas visų akis — net poetės — jie, aišku, laukė iš manęs paaiškinimo, nes juk aš, šokdama per slenkstį, užkliudžiau pasislėpusią liūtį. Šitai buvo taip baisu ir netikėta, kad aš puolau laukan, atsitrenkdama į kietą kaip kartonas senojo V. milinę; seneliukas, matyt, jau išgėręs, žiūrėjo į mane apvaliomis žuvis akimis ir netikėtai tarė, prašiedamas balkšvas liūpas:

— Mildutė!

Liūtis sušniokstė kaip miškas audrotą naktį, vanduo kibrais pasipylė ant mūsų, nuplaudamas ir siaubą, ir šamytę, ir trumpam grįžusią atmintį, pasileidau namo, o seneliukas, patrepėjęs vietoje, buvo bežengęs į salę, bet apsigalvojo ir lėtai, tarsi įmąstęs, at-

kusi barzą nuplaukė aludės link, įtraukęs galvą į pečius, atkisęs liutui kuprą.

Jau gerokai vėliau, po mėnesio ar dviejų, kai atsigavau liūtis pagirdyti daržai ir ganyklos, ir tetos Aldonos buroka išsiistėbė ir aukštį, kai numirimo miestelis, apkalbėjęs M. V. iš visų pusių, kai ji tapo, kaip ir pridėjęs, žvaigždė, nutolusia nuo gimtosios orbitos, kai pamiršau tikybės mokytojos priekaištus dėl „prastai suvoktų“ katekizmo tiesų, gieną pavakare, rinkdama ganykloj ciobrelis, prisiminiau eilutę: „Aš esu ta žolė, kurios vardo tu neprisimeni...“ Atsisėdau ant smilgų kupsto ir susikaučiau, stengdamasi atkurti kitas eilutes.

Saulė grimdo už miško, prie lentpjūties parp motoras, geltonavo žvėzių pjuvenų kalnas, kažkas garsiai keikėsi — gal Mitka, kratydama iškeltą į orą seneliuką, gal seneliukas, neradamas paslėpto pjuvenose odelono.

Tolesnių eilučių aš neprisiminiau.

Matyt, yra dėsni, teigiantis, jog reikia pamiršti tai, kas nereikalinga.

Štai, kad ir liūtis — jos jau niekas neprisiminė, teta Aldona vėl piktai žvairuoja į divratį besivarantį kleboną — jai labai nepatinka spragų apipulti kopūstai. O aš, kai tik stabteliu ties kultūramio durimis, vis girdžiu švelnų moters balsą, apgiedantį bevardę žolę.

Mano atmintis įsikibusi laikosi šitų žodžių, pamiršdama fizikos dėsnius ir matematikos teoremas, nes žinau, ateis valanda, kai nieko svarbesnio nebus už balsą, apsigalvoję tave vardu.

Kauno Technologijos universitetas ir California State University, Fullerton, yra pasirašę bendradarbiavimo sutartį. Nuotraukoje (iš kairės): prof. Ramutis Bansevicius, Kauno Technologijos universiteto rektorius; prof. Irena Lange, Marketing katedros California State University, Fullerton, vedėja ir Kauno Technologijos un-to garbės daktarė; prof. Keith Boyam, California State University, Fullerton, viceprezidentas.

N. Jankutė — literatūrinės premijos laureatė

Susipažinimo su N. Jankutės *Atvirais vakarais*. Rašyt. Nijolė su Vydūno fondo atstovais Jūrate Variakojene ir Vytautu Mikūnu.

Rašytojai Nijolei Jankutei paskirta Lietuvių rašytojų draugijos 1999 m. literatūros premija už knygą *Atvirais vakarais*. Ši knyga susilaukė ypaci didelio skaity-

tojų dėmesio (jau išleista antrąjį jos laidą). Knygą išleido „Vydūno“ fondas Čikagoje.

Lietuvių rašytojų draugijos valdybos (pirm. Stasė Peteršienė) sudaryta premijai skirti komisija, susidedanti iš pirm. Stasio Dziugo, sekretorės Eglės Juodvalkės ir nario Jurgio Jankaus, posėdžiavo š.m. liepos 4 d. ir visais balsais nutarė premiją skirti rašyt. Nijolei Jankutei. Premijos mectenatas — Lietuvių fondas.

PO AŠTUONERIŲ METŲ — VĖL KONCERTAS

Po aštuonerių metų iš Amerikos į Lietuvą buvo atvykusi operos dainininkė, mecosopranas, Danutė Grauslytė-Mileika. Liepos 2 dieną Vilniaus rotušėje Lietuvos menininkų rūmai surengė viešnios koncertą. Programoje dalyvavo ir kitos dainininkės — buvusios D. Grauslytės studijų draugės.

Danutė Grauslytė-Mileika yra baigusi Lietuvos muzikos akademiją. Paskutiniuosius trejus metus jos vokalo pedagogė buvo docentė Regina Maciūtė. Dar būdama studentė D. Grauslytė dalyvavo konkursuose, kartu su savo pedagogė dainavo Lietuvos kamerinio orkestro atliekamame Giovanni Pergolezi „Stabat mater“.

Gavusi akademijos baigimo diplomą, 1993 metais D. Grauslytė išvyko atostogų į Ameriką ir netrukus išsteigė už Ricardo Mileikos. Apiegyvenusi su vyru netoli Bostono, pradėjo dainininkės karjerą. Bostono „Bel Canto“ operos kompanijos kvietimu D. Grauslytė-Mileika dainavo Amneri Giuseppe Verdi ope-roje „Aida“, Madalen šio kompozitoriaus „Rigoletto“, kūrė kitus vaidmenis.

Daug gerų pasiūlymų operos dainininkės iš Lietuvos buvo atnešę 2000-ųjų metų pavasarį. Su įvairiais kolektyvais ji dainavo Gioacchino Rossini „Stabat mater“, Haidn „Nelsono mišias“, Mozart „Karūnavimo mišias“, sukurė Ulrikos vaidmenį Giuseppe Verdi ope-roje „Kaukių balius“. (Elta)

S. ŠALKAUSKIO PREMIJOS LAUREATAS

Minint filosofo Stasio Šalkauskio 115-ąsias gimimo metines, Šiauliuose įteikta jo vardo premija. Šeštoju S. Šalkauskio premijos laureatu tapo žymus kalbininkas, Šiaulių universiteto profesorius, habilituotas daktaras Vytautas Sirtautas.

Šimet 80 metų jubiliejų švėsiantis laureatas yra ir Šiaulių universiteto Senato mokslo komisijos pirmininkas, Pasaulio liutuanistų bendrijos narys, kalbos mokslo knygų ir straipsnių autorius.

S. Šalkauskio premija buvo įsteigta prieš 10 metų ir kas dveji metai teikiama už tautos kultūros, meno, mokslo ir filosofijos minties turinimą bei ugdymą.

Premijos steigėja — Lietuvos kultūros fondo Šiaulių krašto taryba šimet svarstė net 14 kandidatų premijai gauti. Tarp kandidatų buvo Lietuvos prezidentas Valdas Adamkus, Jėzaus draugijos Lietuvos ir Latvijos provincijos Antanas Saulaitis, SJ, kiti Lietuvoje ir už jos ribų žinomi kultūros ir visuomenės veikėjai.

Šiaulių miesto savivaldybė S. Šalkauskio premijos laureatui skyrė 4.000 litų. Premijos įteikimo iškilmėse dalyvavo ir S. Šalkauskio sūnus Julius Šalkauskas.

S. Šalkauskio premiją ankstesniais metais yra pelnę filosofas Romualdas Ozolas, antropologas profesorius Arvydas Žygas, menotyros profesorius Vytenis Rimkus, Kauno arkivyskupas Sigitas Tamkevičius ir šviesios atminties istorikė Nijolė Gaškaite-Zemaitienė.

• Gegužės 11-13 d. Pažaislio vienuolyne vasaros stovyklų vadovų rengimo seminarią organizavo ir vedė Kauno arkivyskupijos Jaušimo centras.

Allen Ginsberg lietuvių fotografijose

Fotomenininkas Algimantas Žižionas savo parodos „Veidai ir mintys“ atidaryme „Prospekto galerijoje“ Vilniuje 2001.06.06 prie vieno iš 68 darbų – poeto Antano Miškinio portreto (1979 m.).

Mindaugo Žukausko nuotr.

Sovietiniais laikais, kai Lietuva nuo laisvojo Vakarų pasaulio buvo atitverta geležine uždanga, kažkokiais būdais į Vilnių buvo įleistas ne tik JAV, bet ir visame pasaulyje jau tuomet pagarsėjęs amerikiečių poetas, vienas svarbiausių bytnių atstovų Allen Ginsberg. Jo poezijos išraiškų dinamizmas, tradicinių eilėvimo formų laužymas prieštaravo sovietinės ideologijos priemestam socialistiniam realizmui. Pažangus, Vakarų kultūra besidominti Lietuvos švietomenė, studentai gaudė kiekvieną, nors ir menkiausią, pro užkardas prasišverbusią žinią apie bytnių judėjimą, progai pasitaikius mėgino juos mėgdžioti, slapčiomis skaityti, persirašinėjo, per rankas leido iš Vakarų pasaulio kažkokiais keliais į Lietuvą patekusius A. Ginsberg *Tūkčių veidrodį*, kitas jo knygas, eilėraščius bei jų nuorašus.

Ir štai 1985 m. rudenį Allen Ginsberg pasirodė Vilniuje! Tik ne taip lengvai prieinama, KGB agentų lydimas, bet kurio vilniečio neprileidžiant prie jo prieiti, pasikalbėti.

Kartu su A. Ginsberg tuomet buvo leista į Vilnių atvažiuoti ir kitai Amerikos įžymybei. Vienas iš jų – dramaturgas Arthur Miller. Vilniaus, kituose teatruose tais laikais buvo statomos ir susilaukdavo žiūrovų antplūdžio „Kamivjažerio mirtis“, „Salemo raga-

nos“, „Visi mano sūnus“, kitos jo pjesės.

Žinoma, vilniečius, maištauti, prieštintis linkusį jaunimą labiau intriguavo bytnių poetas Allen Ginsberg. Netoli gerai saugomo, užsieniečiams skirto „Draugystės“ viešbučio A. Ginsberg pavyko trumpam „pagauti“ ir kelis kartus nufotografuoti tuomet jaunam fotomenininkui Algimantui Žižionui.

— Atmenu, tuomet Ginsberg stovėjo prie gremzdžio sovietinio autobuso, besirušiančio iš viešbučio į ir Miller kažkur važti. Ginsberg man mieliai papozavo, rankomis ir pirštais rodydamas kažkokius triukus, — prisiminė A. Žižionas.

Be fotografui to neutekto. Jį tuomet domino žymesnių žmonių foto portretai, po kuriais savo ranka jie būtinai turėdavo įrašyti savo mintis, o poetai — bent vieną eilutę poezijos. Nors „angelai sargai“ jau ėmė A. Žižioną varyti šalin nuo A. Ginsberg, bet jis dar suspėjo greitosiomis įrašyti po kelias eilutes prie poros savo fotokameros užfiksuotų kadrai.

Prėjo daugiau kaip ketvirtis amžiaus, A. Ginsberg jau nėra gyvųjų tarpe, tad fotomenininkui A. Žižionui kilo idėja A. Ginsberg ir A. Miller unikalų fotografijų pagrindu surengti šią, o greta — ir kitų išsivijusių bei Lietuvos žymių

asmenų portretų su jų įrašais parodą „Veidai ir mintys“. Ji veikė Vilniuje, Gedimino prospekte esančioje Lietuvos fotomenininkų sąjungos galerijoje. Centrinę vietą parodoje užėmė anuomet daryti Allen Ginsberg portretai su jo įrašais. Vienoje nuotraukoje jis nufotografuotas kartu su A. Miller sėdintis autobuse.

Daug kas domėjosi čia spausdinama Allen Ginsberg fotografija, kurioje jis, stovėdamas prie autobuso, rankų pirštais atlieka kažkokį „fokusą“ (taip jis tuomet sakė fotografui). Po nuotrauka savo ranka, be kita ko, angliškai parašė šias eilutes:

„Kliūtys yra begalinės, aš prieikiu jas įveikti“

Dharma vartai yra

bekraščiai. Aš prieikiu pro juos įžengti“.

(Anglų kalbą suprantantys galės perskaityti visus šiuos A. Ginsberg posmus ir tiksliau juos išversti).

Atidarant parodą meno kritikas, fotografijos žinovas S. Valiulis kalbėjo, kad A. Ginsberg ir A. Miller fotoportretai, autentiški įrašai prie jų, turi didelės išliekamos vertės. Šių ir kitų A. Žižiono nuotraukų išliekamoji vertė esanti dviguba — žymių Lietuvos ir pasaulio asmenybių atvaizdai ir jų patį ranka įrašytos, įamžintos mintys.

Parodoje matėme taip pat E. Cinzo, diplomato Vytauto A. Dambraus, vyskupo Pauliaus A. Baltakio, OFM, žurnalisto Juozo Kojelio, architekto Vytauto Vepeto, kitų žinomų išsivijusių rašytojų, kultūros ir visuomenės veikėjų portretus su jų patį įrašytomis mintimis.

Pavyzdžiui, Vokietijoje gyvenęs ir Lietuvai savo turtingą dailės kūrinių kolekciją dovanojęs mūsų tautietis Mykolas Žilinskas po savo portretu Kaune, 1990 m. vasario 14 d., įrašė: „Kur drąsa, ten ir sėkmė! Mykolas Žilinskas“.

Parodoje matėme jau seniai į Anapūs iškeliavusius ir A. Žižioną įamžintus kitus žymius mūsų žmones, tarp jų — 1979 m. fotografuotą M. K. Čiurlionio seserį Valeriją Čiurlionytę-Karūzienę su tuomet parašytomis žodžiais: „Nežiūrėkime į Čiurlionio kūrybą svetimomis akimis. Ar ne jis pralaužė kelius mūsų tautai į kultūros aukštumas“.

O anais, sovietiniais laikais, 1977 m. balandžio 25 d. dar jaunas poetas Marcelijus Martinaitis prie savo portreto parašė galbūt dar niekur nespausdintą, iki šiol nežinotą eilėraštį, kurio potekstėje, ko gero, atsiskleidžia taip vadinamojo „Ezopo kalba“ išreikštos sovietinės cenzūros drausdos mintys ir idėjos:

Iš trumpo gyvenimo moka ilgai gyventi. Juokiuos — vargdamas, Verkiu per šventę.

Toli gyvenu, arti važiuoju ir nemoku dainos, kurią dainuoju.

Parodoje buvo dar jaunų, o dabar žilagalvių žymių dailininkų, kompozitorių, kultūrinių A. Kmieliausko, S. Soneckio portretai su autentiškais jų įrašais. Tarsi gyvas parodoje matėme poetą A. Miškinį, rašytoją I. Simonaitę, dailininką R. Kalpoką, kitus A. Žižiono seniai nufotografuotus mūsų kultūros milžinus.

Muziejaus darbuotoja Alvyda Čepaitytė (kairėje) ir šio reportažo autorė Gražina Mareckaitė prie aktorės Unės Babickaitės portreto.

Trapaus meno saugykla

Lietuvos Teatro, muzikos ir kino muziejus, kurio rūmas baltuoja sostinės Vilniaus gatvėje, kol kas nėra plačiai žinomas ir lankomas, nes jo nuolatinė ekspozicija įrengta visai neseniai. Kunigaikščių Radvilų Maziejų rūmai, kuriuose prieš trejetą metų įsikūrė šis muziejus, turi savo spalvingą istoriją. 1795-1810 m. čia veikė pirmasis viešas Vilniaus miesto teatras, kurį XVIII amžiuje pritaikė teatro reikmėms architektas Pietro del Rossi. Restauruojant pastatą jau mūsų dienomis, gotikinioose rūsiuose rasta kokių su įvairių LDK didikų — Zaleckijų, Tyzenhauzų, Radvilų bei Naruševičių herbas, nors nežinoma, kam iki Radvilų šie rūmai priklausė.

Buvusių didikų rūmų — senojo miesto teatro sienos šiandien saugo Lietuvoje ir kitur sukauptą turą — teatro, muzikos ir kino archyvus ir įvairius kitus vertingus eksponatus — teatrinio kostiumų, baldų, paveikslų, skulptūrų, leles, asmeninius įžymių scenos bei muzikos veikėjų daiktus. Pirmąją muziejaus kolekciją sudaro XIX a. Peterburge veikusio lietuvių teatro dalyvio Antano Jasodžio (1878-1963) surinkta medžiaga, kurią vėliau papildė B. Sruoga ir kiti. B. Sruoga, kaip ir Vincas Krėvė bei Stasys Pilka, buvo lietuvių teatro muziejaus kūrimo iniciatoriai. Jų dėka 1940 m. buvo sukurta apie 40,000 eksponatų, o kiek jų yra dabar — dar neskaiciuota. Seniausias muziejaus eksponatas — 1687 m. Vilniaus mokyklinio teatro panegirikos „Algirdas Didysis Lietuvos Kunigaikštis“ egzempliorius. Matome čia ir poeto Adomo Mickevičiaus mylimosios Marilės senutėlį fortepijoną iš vieno pavilnės dvarelio. Čia atrandame viską (arba beveik viską), kas susiję su daugybės iškilų Lietuvos scenos menininkų bei muzikų vardais: Konstantinas Glinškas, Juozas Vaitkus, Borisas Dauguvietis, Romualdas Juknevičius, Andrius Oleka Žilinskas, Antanas Sutkus, Stasys Ušinskas, Vladimiras Dubneckis, Matilava Dobuzinskis, Liudas Truikys, Kip-

ras Petrauskas, Juozas Naujalis, Unė Babickaitė, Ona Rykaitė ir daugybė kitų.

Išskirtinė vieta dėl nepaprasto likimo ir išlikusių eksponatų gausos teko artistei Unėi Babickaitėi. Kadaise suvaidinusi George Washington žmoną Hollywood sukurtame filme, vėliau jai teko išvaikšioti Sibiro trepties keliu, nugalėti triušius ir kt. Dailininkė ragina ir kitus išsivijusių lietuvių, galbūt dar negirdėjusių, kad Vilniuje, Vilniaus gatvėje Nr. 41, veikia toks muziejus, prisidėti, ieškant ir siunčiant šiam muziejui trapų, kaip ne vienas kitas, scenos meno palikimą.

Prieš trejus metus, atidarant ir restauruotus Radvilų Mažuosius rūmus persikėlusį muziejų, jo direktorius Aleksandras Guobys kalbėjo: „Raginame lietuvių menininkus, tarp jų ir svetur gyvenančius, kaupti asmeninius archyvus ir prisiminti, kad Vilniuje veikia muziejus, kuriame tas palikimas bus tinkamai išsaugotas, sutvarkytas, o prireikus — eksponuojamas“.

Šiuo metu dalis šio palikimo eksponuojama. Tai ištisų išpūdingų, išsivijusių žmonių skirta, paroda.

Prieš trejus metus, atidarant ir restauruotus Radvilų Mažuosius rūmus persikėlusį muziejų, jo direktorius Aleksandras Guobys kalbėjo: „Raginame lietuvių menininkus, tarp jų ir svetur gyvenančius, kaupti asmeninius archyvus ir prisiminti, kad Vilniuje veikia muziejus, kuriame tas palikimas bus tinkamai išsaugotas, sutvarkytas, o prireikus — eksponuojamas“.

Šiuo metu dalis šio palikimo eksponuojama. Tai ištisų išpūdingų, išsivijusių žmonių skirta, paroda.

Šiuo metu dalis šio palikimo eksponuojama. Tai ištisų išpūdingų, išsivijusių žmonių skirta, paroda.

Šiuo metu dalis šio palikimo eksponuojama. Tai ištisų išpūdingų, išsivijusių žmonių skirta, paroda.

Šiuo metu dalis šio palikimo eksponuojama. Tai ištisų išpūdingų, išsivijusių žmonių skirta, paroda.

Šiuo metu dalis šio palikimo eksponuojama. Tai ištisų išpūdingų, išsivijusių žmonių skirta, paroda.

Šiuo metu dalis šio palikimo eksponuojama. Tai ištisų išpūdingų, išsivijusių žmonių skirta, paroda.

PARODA „KRISČIONYBĖ LIETUVOS MENE“

Valstybės dienos išvakarėse liepos 5 d. buvo atnaujinta paroda „Krikščionybė Lietuvos mene“.

Tai jau trečiasis parodos, skirtos Lietuvos valdovo Mindaugo 750 metų krikšto ir karūnavimo jubiliejui, atnaujinimas vertingomis sakralinio meno kolekcijomis. Nuo 1999 metų pabaigos Taikomosios dailės muziejuje veikianti paroda kasmet atnaujinama du kartus.

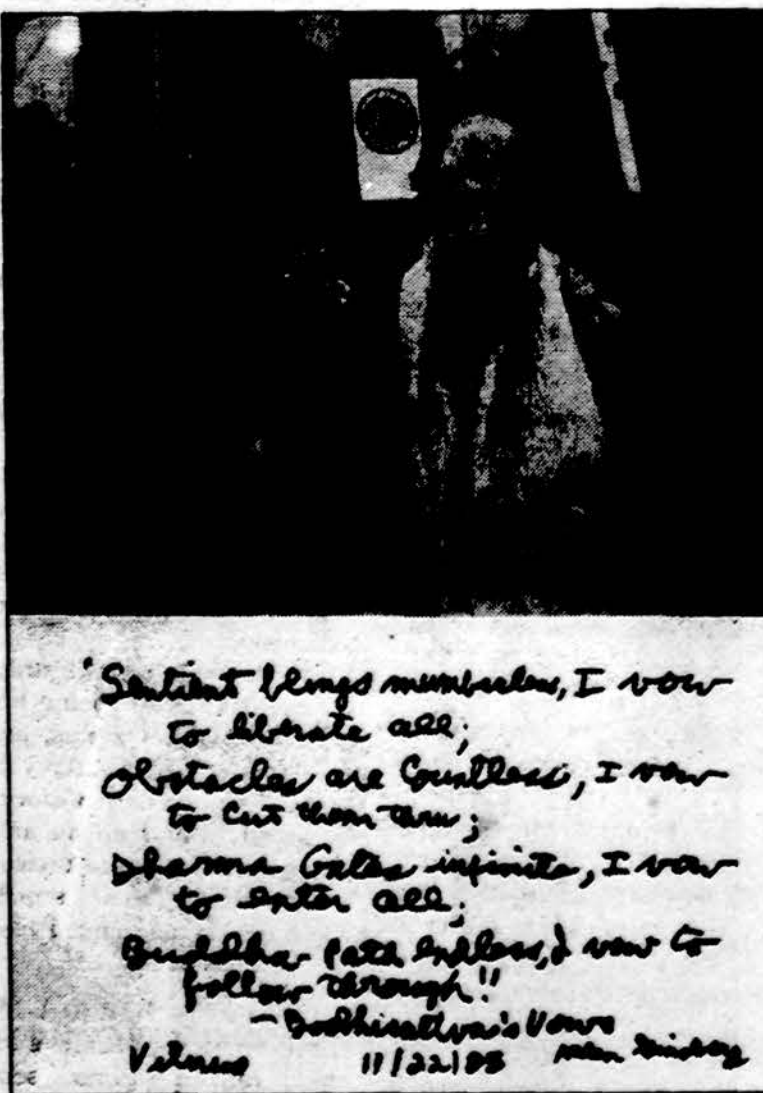
Parodoje pristatyta per 100 išpūdingų sakralinės dailės kūrinių. Daugumą religinės tematikos tapybos, grafikos, skulptūros, auksakalystės, tekstilės darbų parodai skolinio Lietuvos vyskupijos bažnyčios. Meno kūrinius per pusantros metų restauravo Lietuvos dailės muziejaus „Prano Gudyno muziejinių vertybių restauravimo centras“.

Parodos „Krikščionybė Lietuvos mene“ atnaujinimo pristatyme dalyvavo Vilniuje viešąsias Šventosios Romos bažnyčios kardinolas Jorge Maria Mejia, kuris yra Vatikano slaptojo archyvo ir Vatikano apaštalinės bibliotekos vadovas, Šventosios Romos kurijos archyvaras ir bibliotekininkas.

(BNS)

Akt. Juozas Vaitkus — vienas Teatro, muzikos ir kino muziejaus eksponatų.

Allen Ginsberg. Vilnius. 1985 m.

Algimanto Žižiono nuotr.

Leidiniai

Jis nešioja Lietuvą savo kauluose

Lietuvos valstybės atkūrimo dienos proga LR prezidentas Valdas Adamkus Vyčio Kryžiaus ordinu apdovanojo Vladislavą Telksnį – rezistencijos prieš okupantus dalyvį, politinį kalinį, rašytoją.

Vladislavą Telksnį įsivaizduoti be Lietuvos neįmanoma. Jis nešioja Lietuvą savo kauluose! Visas jo gyvenimas persunktas meile tėvynei. Dėl jos jis kovojo su okupantais ir kentėjo jų kalėjimuose, dėl jos pasirinko darbą tremties sąlygomis, aprašė jos vargus ir grožį. Lietuva, įvertinusi jo nuveiktus darbus, tarsi įliejo jam gyvybės vandens...

Raudonajai armijai okupavus Lietuvą 1940 m., Telksnys buvo enkavedistų suimtas. Muštas ir kankintas, iš kalėjimo išsilaisvino tikrai kilus karui, 1941-ais metais. Laisvę jam teko džiaugtis neilgai. Greitai jis vėl buvo areštuotas, šį kartą už priešvokišką veiklą, ir kartu su 15 kitų spaudos darbuotojų bei žurnalistų, atsidūrė Stutthof koncentracijos lageryje.

Sugrąžintas Lietuvon, Telksnys svėrė 42 kilogramus, „netgi galva buvo sumažėjusi“. Bet nė kiek nebuvo sumažėjusi jo dvasia! Žinodamas, kad jo laukia ištremimas į sovietines dykynes arba sunaikinimas, pagrindinio draugų perspėjimas, aprūpintas nauja Vlado Lankačio tapatybe, Telksnys nutarė „tremtį“ atlikti tėvynėje, tarnaujant saviems žmonėms. Dešimtmečius dirbo medicinos felčerių įvairiuose Lietuvos užkampuose, dažnai keisdamas gyvenvietes, kad jo neatpažintų. Visur kartu su žmona Danute dalyvaudavo visuomeninėje veikloje, rašė straipsnius, kūrė ir režisavo vaidinimus, juose pats vaidino. Šitą laikotarpį jis aprašė knygoje *Trisdešimt treji metai svetima pavarde* (1990, 1993).

Tiksliai atgavęs nepriklausomybę 1990-ais metais, jam pavyko išleisti Stutthof atsiminimų knygą *Kamino šešėlyje*, kurią slapta parašė per pirmus ketverius metus po karo. Anais laikais ją atspausdinti autoriui nebuvo jokios galimybės, neišduodant savo tapatybės. Knyga pasižymi giliu tikėjimu į Dievą, meile tėvynei ir artimui bei savitu gyvybingu stiliumi, patraukusiu daugelį skaitytojų. Šitos kontroversinės knygos pirmoji laida buvo greitai parduota. Antroji (1997) irgi jau baigiasi.

1992-aisiais Telksnys surinko ir privačiai nedideleje iliustruotoje knygelėje *16 Lietuvių, pasmerktų lėtai mirčiai*, išspausdino keliolika trumpų biografijų. Tai pasakojimai

apie kartu su juo Stutthof kentėjusius draugus, vadinamąją „spaudos darbuotojų bei žurnalistų grupę“: Abromavičių, Alksninių, Balčaitį, Blažą, Čekauską, Daniūną, Janeliūną, Kulį, Kvietką, brolius Lugus, Lukoševičių, Stankevičių, Urbanavičių, Praną Žuką... Visi jau mirę, visi gyvena *Kamino šešėlyje*.

Prieš dvejus metus, 1999-aisiais, pasirodė dar viena nepavargstančio rašytojo knyga – jo gimtojo kaimo nostalgiški prisiminimai *Nuo Kėgžlio ligi Aluntos*. Autorius jautriai aprašo gyvenimą nuostabioje Aukštaitijos gamtoje ir mylinčioje šeimoje. Šitoje harmoningoje aplinkoje jis augo tarpe gerų žmonių, kurie „neturi būti užmiršti“... Tai Lietuva mūsų tėvų ir senelių, tų, kurie iš šimtmetinės okupacijos savo aukomis ir savanorišku darbu išvedė ją į laisvą ir nepriklausomą valstybinę gyvenimą.

Džiugu, kad Lietuva, nors ir

Vyčio Kryžiaus ordinu apdov (kairėje) ir Lietuvos Respublikos vasario 15 d. Vilniuje.

neskubėdama, pripažįsta savo kankinius, tėvynės mylėtojus, nenuilstančius darbuotojus ir pasako jiems kuklų „aciū“. Žmogui gera žinoti, kad jis gyvena, dirba ir kenčia ne veltui!

TLA

Pastaba: *Draugo* knygynėlyje dar yra šio įdomaus autoriaus knygos *Kamino šešėlyje* nedidelis skaičius egzempliorių. Kaina 12 dol., persiuntimas 3,50 dol.; Illinois valstijos gyventojai turi pridėti 8,75 proc. mokesčių.

Muzikiniai suartėjimo tiltai

Griuvus mūsų tautos ir valstybės dramatiškos istorijos suktoms sienoms ir uždangoms, pagaliau galime džiaugtis vis naujais gyvais ryšiais su lietuvių muzikais, veikusiais ir veikiančiais tolimiausiose pasaulio šalyse. Labai malonu, kad suartėjimo tiltai tiesiami iš abiejų pusių – tiek išeivijos lietuviai (tame tarpe ir JAV), tiek ir Lietuvos muzikai vis dažniau vieni kitiems pristato savo kūrybos vaisius. Tai vyksta įvairiuose muzikos žanruose, bet ypač vokalines, chorines muzikos kūryboje ir atlikime. Pasaulio lietuvių dainų švenčių idėjos realizavimas yra viena ryškiausių atnamų, tiesiant šiuos muzikinio bendravimo tarp pasaulio lietuvių tiltus.

Džiugu, kad savo indėlį čia įneša muzikos kūrėjai, atlikėjai, o taip pat ir muzikos bei muzikinės kultūros gyvenimo tyrinėtojai mokslininkai, kurių tarpe gražiai reiškiasi ir klaipėdiečiai. Štai Atgimimo pradžioje Klaipėdos chorinė bendrija „Aukuras“, jos pirminkas R. Varnas su grupe bendraminčių buvo surengę ciklą mokslinių konferencijų apie lietuvių išeivių muzikinę kultūrą, į kurias, dideliame mūsų džiaugsmui, buvo atvykę kompozitorius ir dirigentas Jeronimas Kačinskas bei kompozitoriaus S. Šimkaus sūnus, taip pat žinomas muzikas Algis Šimkus. Kurį laiką su Cleveland „Čiurlionio meno ansambliu“ dirbo ir programą parengė Klaipėdos universiteto profesorius Gediminas Pur-

Prof. A. Zaboras su savo darbo vaisiais.

Augustino Pocevičiaus nuotr.

anotatą Vladislavas Telksnys
prez. Valdas Adamkus 2001 m.

Iš mokyto žemaičio gyvenimo

Vilniuje, Lietuvos nacionaliniame muziejuje, visuomenei pristatyta prof. Igno Končiaus knyga *Mano eitis kelias*, kuria muziejus pradėjo knygo ciklo *Iš Lietuvos nacionalinio muziejaus archyvo* leidybą. Leidinį parengė Žygintas Bucys, Rita Eirošytė, Vitalija Jočytė. Dailininkas Arūnas Prelgauskas.

Kaip teigiama knygos įžangoje *Mokyto žemaitis*, keliais sakiniiais sunku įvardinti įvairiapusišką, plačios erudicijos, inteligentišką, kūrybišką Igno Končiaus asmenybę, jo

indėlį į Lietuvos kultūrą. Būtent šie autoriaus bruožai ir atsispindi jo atsiminimuose apie gimtąsias vietas, vėlesnį dramatišką gyvenimą. Knygą sudarė pats autorius, gyvendamas JAV, kur, kaip ir dauguma išeivių-tremtinių, pateko karo pabaigoje, pasitraukęs į Vakarus.

Ignas Končius gimė 1886 m. Purvaičių kaime, Plungės apskrityje. 1903 m. baigė Palangos progimnaziją ir įstojo į Liepojos gimnaziją, priklausė slaptam lietuvių moksleivių būreliui. Vėliau studijavo fiziką Peterburgo universitete, ten subūrė Lietuvos tyrimo ratelį, uoliai pradėjo domėtis etnine kultūra. Per vasaros atostogas dviračiu važinėjo po Žemaitiją, fotografavo, aprašė kryžius, koplytėles.

Baigęs universitetą, J. Končius mokytojavo Palangoje. Karui baigiantis, kartu su gimnazija pasitraukė į Peterburgą, vėliau — Estiją, Stovopolį. Organizavo Lietuvos draugijos nukentėjusiems nuo karo šelpiti komitetą, rūpinosi grįžimu į tėvynę. Pats, grįžęs į Lietuvą, dirbo pedagoginį, dalyvavo kraštotyros veikloje, parengė ir išleido vadovėlių. 1939 m. Lietuvai atgavus Vilnių, buvo Vilniaus universiteto valdytoju.

Pirmosios bolševikų okupacijos metais J. Končius per stebuklą liko gyvas, kai iš Kauno kalėjimo kartu su kiais 3,000 kalinių okupantai varė į Červėnę, kur dauguma buvo sušaudyti ar žuvo per rusų ir vokiečių susišaudymą fronto linijoje 1941 m. birželį.

Vokiečių laikais J. Končius rūpinosi nukentėjusių šeimų, našlaičių šalpa bei globa, protestavo prieš inteligentų areštus, kitokį smurtą. O 1944 m. artėjant Raudonajai armijai, paliko gimtinę ir kartu su sūnumis Vytautu bei Liudu pasitraukė į Vakarus. Kurį laiką buvo ir nuo sūnų pasimetęs, kol vėl susitiko. Žmona Marija Kentraitė-Končienė su dviem mažaisiais sūnumis Algirdu ir Jurgiu liko Lietuvoje. Su ja prof. Ignui Končiui nebuvo lemta susitikti, ir apie mirtį tesužinojo po dešimties metų.

Vokietijoje Ignas Končius išrenkamas į Lietuvos tremtinių draugijos valdybą, taip

pat buvo Akademinio skautų sąjūdžio pirmininku.

1949 m. atvyko į JAV ir pradėjo dirbti Tufts universiteto - fizikos laboratorijoje. Didžiąją neblėstančios energijos dalį skyrė lietuvių kultūros puoselėjimui, lietuvybei, paveldo išsaugojimui. Tuo pat metu iš medžio drožinėjo kryžius, šventųjų skulptūreles. 1954 m. buvo išleistas albumas *Medžio drožiniai gimtam kraštui atminti*. 1961 m. Londone išleista knyga *Žemaičio šnekos*, o 1965 m. Čikagoje pasirodė leidinys *Žemaičių kryžiai*. Per visą gyvenimą išleista 20 J. Končiaus knygų, daugybė straipsnių.

Ignas Končius mirė 1975 m. Putname, sulaukęs garbaus amžiaus. Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, jo palaikai parvežti į Lietuvą ir ilsisi Vilniaus Rasų kapinėse, greta kitų artimųjų.

Visa tai ir dar daug daugiau sužinai iš knygos *Mano eitis kelias*. Knyga parašyta sklandžia kalba, pašmaikštauja, įpinant negirdėtų žodelių, liaudiškos išminties. Paminėta daug vietų, kuriose gyveno, mokėsi, daug žmonių, kuriuos pažinojo. Kiekvienas pasakojimas — tarsi trumpa vaizdinga novelė, kurią skaitai kaip įdomiausią istoriją, bylojančią ne tik apie aplinkinius žmones ar įvykius, bet ir apie visos Lietuvos vargus bei išmėginimus istorijos ir kultūros kelyje. Knyga iliustruota šeimos ir kitomis, laikmetį atspindinčiomis fotografijomis, daugumos kurių autorius buvo pats Ignas Končius.

Prof. Igno Končiaus prisiminimus išsaugojo ir muziejui pateikė jo sūnus Algirdas, dabar ir pats sulaukęs garbaus amžiaus, taip pat, kaip tėvas, tapęs profesorium (miškininku), toks pat visuomeniškas ir nenuilstantis... Į knygos pristatymą jį atlydėjo fizikai sūnūs Andrius ir Gintaras su žmonomis, vaikais net vaikais. Graži, inteligentiška Končių giminė saugo garbingas šeimos tradicijas ir vyresniųjų kartų atminimą.

Šiame suėjime kalbėjo Lietuvos nacionalinio muziejaus direktorė Birutė Kulnytė, autorių prisimenanti žinoma medikė prof. Laima Gričiūtė, kiti svečiai. Kiekvienas jų gavo dovanų ką tik iš spaustuovės atvežtą knygą. O kiti gali ją įsigyti muziejaus kasose, net paštu, pasiteiravę tel. 62.77.74.

Jadvyga Godunavičienė

vių muzikų sukurtų chorinių kūrinių iš penkiasdešimt šešių autorių kūrybos. Reikšminga tai, kad atrinktieji pavyzdžiai teikia pakankamai įvairiapusę informaciją apie lietuviškos chorinės muzikos JAV panoramą: leidinyje randame tiek chorinių miniatiūrų, tiek ir stambesnių kūrinių, tiek Lietuvoje gerai žinomų autorių K. V. Banaicio, J. Katinsko, V. Jakubėno ir kt. kūrinių, tiek ir autorių, apie kurių kūrybinius darbus, indėlį į lietuvišką chorinę muziką Lietuvoje žinojo gal tik keletas specialistų. Ne vieno muziko profesinį smalsumą patenkins *Chrestomatijoje* išspausdintos mūsų garsenybių — S. Simkaus sūnaus Algio ir M. K. Čiurlionio brolio Povilo chorinės kompozicijos.

Chrestomatija yra vertinga ne tik apžvalginis-istorinis pažintinis, bet ir grynai praktiniu požiūriu. Lietuvoje dar negalime pasigirti chorinių kūrinių gausumu tremties bei patriotinėmis temomis. Šios temos gausiai chrestomatijoje paminimos ir, reikia manyti, ras tinkamą vietą Lietuvos chorų repertuare. Tas pats pasakytina apie religinės tematikos kūrinius, kurių leidinyje taip pat gausu.

Chrestomatija, be jokios abejonės, taip pat teiks vertingos medžiagos choro dirigavimo studijoms bei šios muzikos tyrinėtojams mokslininkams. Išspausdinti kūriniai, būdami įvairiausios apimtys ir sudėtingumo, faktūros, puikliausiai pasitarnaus tiek dirigavimo, tiek ir chorinių partitūrų dalykų studijų programoms papildyti. Šie dalykai yra dėstomi Lietuvos menų gimnazijose, konservatorijose bei aukštosiose muzikos ir pedagogikos mokyklose, universitetuose. Svarbu tik, kad bent po keletą knygos egzempliorių pasiektų šių institucijų, o taip pat centrinių Lietuvos bibliotekų fondus.

Norisi visiškai pritarti leidinio sudarytojo ir redaktoriaus prof. A. Zaboro chrestomatijoje išsakytai mintčiai, jog turėtų būti atskirai leidžiami stambieji užsienio lietuvių kompozitorių kūriniai — kantatos, mišios, requiem, kurie liko už šios chrestomatijos ribų. Linkėčiau A. Zaborui pačiam įgyvendinti šią viziją, nes kažin ar kas kitas Lietuvoje yra taip nuodugnias, kaip jis, susipažinęs su Žilevičiaus-Kreivėno muzikologijos archyvo disponuojama JAV lietuvių chorinės muzikos medžiaga. Įvairiapusiška ligšiolinė Čikagos Lituanistikos tyrimo ir studijų centro bei lietuvių fondo parama tikrai teikia vilčių tos vizijos įsikūnijimui.

Bronislovas Skiregilas
Klaipėdos universiteto
docentas

Prof. Igno Končiaus knygos sutiktuose (iš kairės): profesorius sūnus Algirdas Končius ir Akademinio skautų sąjūdžio atstovas Lietuvoje Edmundas Kulikauskas. Algimanto Žižlino nuotr.

lys. Programa buvo atlikta ir Lietuvoje, tame tarpe ir Klaipėdoje. Plačiai žinomi taip pat klaipėdietės dr. Danutės Petrauskaitės mokslo darbai apie J. Kačinską, J. Žilevičių bei kitus muzikos veikėjus. Turiningais savo darbais į jų tarpą įsiliejo ir Klaipėdos universiteto profesorius Algis Zaboras, kuris savo kūrybinių stažuotčių metu Čikagoje kaip chormeisteris talkino Čikagos lietuvių operai, o taip pat parengė ir išleido du leidinius apie lietuvišką chorinę muziką JAV. Apie juos ir ketinu čia plačiau pakalbėti.

Pirmoji Žilevičiaus-Kreivėno muzikologijos archyve Čikagoje parengta ir Lituanistikos tyrimo centro išleista A. Zaboro knyga *Lietuvių chorinė muzika JAV* jau gerai žinoma Lietuvoje. Ji buvo pristatyta Klaipėdos apskrities ir miesto laikraštyje *Klaipėda*, o taip pat respublikiniame muzikos žurnale *Muzikos barai*. Šiame išsamiaame žinyne autorius pateikia 74 asmenų — muzikų profesionalų bei mėgėjų, kūrusių ir tebekuriančių chorinę muziką JAV, kūrybines biografijas bei jų sukurtų religinių ir pasaulietinių chorinių kūrinių sąrašus. Labai svarbu, kad prie kiekvieno kūrinio nurodoma atlikėjų sudėtis ir leidinys, kuriame yra išspausdintos kūrinių natos, o taip pat atskirų autorių ir mišrių rinkinių turiniai. Visi šie duomenys padidina žinyno praktinę reikšmę. Choro dirigentas, net nematydamas kūrinių natų, gali spręsti apie kūrinių prieinamumą konkrečiam chorui ir kur jo natų reikėtų ieškoti. Žinyno vertę padidina dar ir tai, kad jis taikliai papildė lietuviškų chorų istoriko B. Zubricko enciklopedinį leidinį *Pasaulio lietuvių chorvedžiai* (Vilnius, 1999), į kurį nepateko kai kurie žymūs lietuvių muzikai — V. Jakubėnas, B. Markaitis, D. Lapinskas ir dar 15 kitų, nes jie su choriais nederbo. Tačiau jie savo chorine kūryba darė žymią įtaką chorų repertuarui. Būtent apie juos ir randame žinių A. Zaboro parengtame leidinyje, kurį galima laikyti pirmuoju svariu autoriaus žvalgtyvių Žilevičiaus-Kreivėno muzikologijos archyve rezultatu.

Po antrosios stažuotės 2000 metais ir intensyvaus darbo Čikagoje, Lituanistikos tyrimo ir studijų centro (vadovas prof. J. Račkauskas) bei lietuvių fondo remiamas, A. Zaboras sudarė ir 2001 metais išleido *Lietuviškos chorinės muzikos JAV chrestomatiją*. Pirmieji penki jos egzemplioriai taip pat jau pasiekė Lietuvą, jais gyvai domimasi.

Jau pats pavadinime esantis žodis „chrestomatija“ nusako leidinio turinį. Jame sudėta arti pusantro šimto JAV lietu-